

Novosibirskin ratkaisu marraskuussa 1961

“Noottikriisin” kolmannella viikolla marraskuussa 1961 suurlähettiläs Wuori saapui Moskovasta Helsinkiin raportoimaan tilanteesta. Hän arvioi, ettei sotilaallisia neuvotteluja voitaisi välttää, mutta toisaalta hän oli saanut 17.11. vihjeen, että presidentti Kekkonen voisi hakeutua ylimmän neuvostojohdon puheille. Hallitus välitti Moskovaan Kekkonen toivomuksen saada tavata Nikita Hrushtshev, joka oli matkalla Siperiassa. Kutsu Novosibirskiin saapui 19.11.

Wuori oli ollut vakavasti huolestunut tilanteesta. Siihen lienee vaikuttanut sävy, jolla Neuvostoliiton varaulkoministeri Vasili Kuznetsov oli viimeksi “uudella nootilla” kiirehtinyt neuvottelujen aloittamista. On todennäköistä, että sikäläinen ulkoministeriö ja kommunistipuolueen johto kuten myös suoraan sen alainen KGB “pelasivat eri peliä”. Arkistosta on löytynyt ulkoministeriön virkamiesten valmistama muistio, joka sisälsi “ohjeet Neuvostoliiton hallituksen valtuuskuntaa varten konsultaatioihin Suomen valtuuskunnan kanssa toimenpiteistä Suomen ja Neuvostoliiton rajojen puolustuksen turvaamiseksi mahdollista sotilaallista hyökkäystä vastaan Länsi-Saksan ja sen liittolaisten taholta”. Siinä käsiteltiin nimenomaan sotilaallisia toimia sisältävien neuvottelujen alkamista. Kuitenkin on viitteitä siitä, että KGB-linjaa pitkin Suomelle toimitettiin suoraan Kekkoselle tietoja, joissa tuollaisia toimia ei pidetty tarpeellisina.

Presidentti Kekkonen matka Novosibirskiin alkoi 22.11. aamulla huomaamattomasti ensin autolla Luumäelle. Sieltä matka jatkui junalla Moskovaan ja edelleen lentokoneella Novosibirskiin, jonne seurue saapui 23.11. illalla. Presidentin mukana matkustivat ulkoministeri Karjalainen ja tarvittavat virkamiehet.

Seuraavana päivänä Kekkonen ja Hrushtshev aloittivat tapaamisen keskustelemalla ensin tunnin ajan kahden kesken vain venäläisen tulkin avustamina. Keskustelun sisällöstä ei ole kerrottu tai tullut julki mitään muistiinpanoja. Sitten seurannutta parin tunnin keskustelua ja lounasta neuvonantajien läsnä ollessa on sen sijaan selostettu monissa yhteyksissä. Kekkonen väisti kysymyksen sotilaallisista konsultaatioista viittaamalla lähinnä niistä seuraaviin haitallisiin vaikutuksiin ulkomailla, erityisesti Pohjolassa, ja vastaavasti Hrushtshev toisti jyrkät syytökset Länsi-Saksaa vastaan ja halusi Suomelta takeet puolustautumisesta mahdollisia lännen hyökkäysaikeita vastaan. Kuitenkin hän luopui vaatimasta välittömiä toimenpiteitä.

Yhteinen kommunikointi Novosibirskin tapaamisesta kertoi, että sotilaallisten konsultaatioiden aloittamista voidaan “siirtää” ja Suomen hallitus puolestaan “seuraisi tarkasti tilanteen kehitystä Pohjois-Euroopassa ja Itämeren alueella ja esittäisi tarpeen vaatiessa neuvostohallitukselle käsityksiään tarpeellisten toimenpiteiden suorittamisesta”. Tiedonanto julkaistiin vasta seuraavana päivänä 25.11. Honka-rintama oli alkanut hajota jo ennen Novosibirskin matkaa, ja valtionpäämiesten keskustelujen aikana liittoon osallistuneet puolueet keskustelivat lähinnä menettelytavoista, joilla asetelmasta voitaisiin irtautua. Myöhään illalla 24.11. Olavi Honka ilmoitti luopuvansa presidenttiehdokkuudesta. Hänellä ei ollut vielä tiedossaan Novosibirskin keskustelun tulosta. Kekkonen sai tiedon Hongan luopumisesta 25.11. aamulla ollessaan lähdössä paluumatkalle Suomeen.

Presidentti Kekkonen palasi 26.11. Suomeen juhlistuna voittajana. Vainikkalan raja-asemalta alkaen hänelle esitettiin kiitoksia Maamme-lauluin. Helsingin asemalle oli

kokoontunut kymmentuhantinen väkijoukko osoittamaan suosiotaan. Illalla Kekkonen puhui radiossa ja televisiossa selostaen laajasti käsityksiään tapahtumista. Hänen mukaansa nootin perimmäisenä syynä oli ollut kansainvälinen tilanne ja Neuvostoliiton "aito ja ymmärrettävä huoli" Saksan liittotasavallan aseistautumisesta. Sitten hän totesi Neuvostoliiton voivan joko luottaa Suomen valtiojohtoon tai hakevan takuut turvallisuutensa varmistamiseksi Pohjois-Euroopan suunnalla kaikilla keinoilla, joita muun muassa yya-sopimus tarjoaa. Siksi Suomen kannatti omilla toimillaan huolehtia, ettei sotilaallisia konsultaatioita tarvittaisi. Neuvostoliitto puolestaan oli Novosibirskissa antanut tunnustuksen Suomen puolueettomuuspolitiikalle. Suomelle oli myös annettu vastuu ensisijaisesti itse esittää konsultaatioita, jos tilanne niitä vaatisi.

Novosibirskin tapaamisen jälkeen Suomen puoluekenttä alkoi ryhmittyä uudelleen. Kekkonen kannatus lisääntyi, ja sosiaalidemokraatit ajautuivat kohti vaalitappiota. Siinä mielessä marraskuun 24. päivä merkitsi myös varsinaisen noottikriisin päättymistä. Nootin taustalla oleva kansainvälinen tilanne alkoi myös lientyä, mutta Suomen geostrateginen asema idän ja lännen välissä pysyi yhä vaikeana. Siihen liittyi lännessä uudelleen vahvistunut epäluulo Suomen puolueettomuuspolitiikan aitoutta kohtaan. Kriisin ratkaisu näytti liian helpolta vakuuttaakseen kriittisiä tarkkailijoita. Epäiltiin, että Kekkonen oli luvannut venäläisille jotain salassa pidettävää tai sitten hän oli järjestänyt koko jutun alusta lähtien.

Lähteinä mm: Osmo Apunen, Linjamiehet (2005), s. 95 - 98; Ahti Karjalainen - Jukka Tarkka, Presidentin ministeri (1989), s. 116 - 121; Seppo Keränen, Moskovan tiellä (1990); Hannu Rautkallio, Agenda Suomi. Kekkonen - SDP - NKP 1956 - 66 (1999), s. 167 - 177; Esa Seppänen, Miekkailija vastaan tulivuori. Urho Kekkonen ja Nikita Hruschtshev 1955 - 1964 (2004), s. 258 - 278; Timo Soikkanen, Presidentin ministeriö (2003), s. 240 - 245; Juhani Suomi, Kriisien aika (1992), s. 500 - 551; Pekka Visuri, "Noottikriisi 1961" teoksessa Suomi ja kriisit (2003), s. 63 - 66.